

**A SZÖVETKEZETI TÁRSASÁG ÁLLAMI ELISMERÉSÉNEK
ÉS TÁMOGATÁSÁNAK PROBLEMATIKUS PONTJAI
A SZÖVETKEZETEK NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGE ÉS AZ EURÓPAI
UNIÓ SZEMLÉLETE SZERINT
(Tények és kívánalmak)**

PRUGBERGER TAMÁS*

**I. A szövetkezeti intézményrendszer helyzete a mai gazdasági és gazdaság-
politikai folyamatok tükrében**

Az 1990-es évek elejétől kezdve először az Egyesült Államok bankrendszerében elindult és rohamosan terebélyesedett egy fúziós program, amely csakhamar áterjedt a Nemzetközi Szabadkereskedelmi Övezethez (OECD) tartozó országokon keresztül Európára, valamint a távolkeleti fejlett (Japán) és fejlődő (Dél-Korea, Indonézia) országokra. A pénzintézetek világméretű fúzióját követte a termelő-, a kereskedelmi és más szolgáltató vállalatok tömegméretű fúziója. Részvényfelvásárlásra specializálódott cégek – mindenek előtt bankok – számtalan vállalatot vásároltak fel és olvasztottak magukba. Az összeszerelő és végterméket kibocsátó vállalatok pedig a számukra tartós szerződéses integráció alapján alkatrészeket és részelemeket gyártó szatelit vállalatokat, vállalkozásokat szervezeti koncentrációval magukba olvasztották. Hasonló koncentrációs folyamatok zajlottak le a kereskedelemben és vendéglátásban is, határokon átívelő áruház-, szállodaláncokat kialakítva. Határokon átívelnek a pénzintézetek a különböző gép-, textil-, bőr- és élelmiszeripari vállalatok, egyes iparágakban – mint amilyen a hírközlés és a számítástechnika – gyakran az egész földgolyót behálózó, régiós egységekre bontott supra-, és multinacionális vállalatok alakulnak ki, ami a divatmanipulációval egybekötve újabb és újabb termékek kibocsátásával – Kapátsy Sándor szavaival élve – az eldobáló és szemetelő fogyasztói társadalom kialakulásához vezetett. Ebben a gazdasági légkörben szinte teljesen felszámolódott a javító – szolgáltatóipar, valamint az egyéni és társas cégeként, kis-, és középvállalkozási formában működő különböző szak-, és élelmiszerüzletek, valamint vendégfogadók, panziók. Kialakult gyakorlattá vált, hogy

* DR. PRUGBERGER TAMÁS

egyetemi tanár

Miskolci Egyetem ÁJK, Agrár-és Munkajogi Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros

A tanulmány a T.046436.AJP számú OTKA pályázat támogatásával készült.

a kiélezett globális versenyt kihasználva, az egyes bevásárló központok és élelmiszeráruház-láncolatok az árubeszállítóiktól még pultbért is szednek az áruleminősítésen és az áruátvételi ár lefaragásán túlmenően, mintegy kegyet gyakorolva az áru átvételéért. Az újonnan létesülő bevásárlóközpontok a környék kisüzleteit a kezdeti olcsóbb árakkal bezárásra kényszerítik, mert a vevők a bevásárlóközpontokhoz pártolnak át és amikor mindez megtörtént, hirtelen felemelik az árakat.

A nemzetközi pénzügyi hálózat, vagyis a bankrendszer ma már nem a gazdaság és a háztartás pénzügyi szükségleteinek kiszolgálója, hanem a gazdaság és a fogyasztói társadalom, valamint az államháztartások kiszípolozója, tartós adósságcsapda előállításával a maga uralma alá hajtva közszolgáltató, gazdasági tevékenységet folytató és fogyasztó ügyfeleiket. Ma már az iparba és kereskedelembé beágyazódott bankvilág a médiával együtt uralja a gazdasági és a közélet minden szegmensét.

A fejlett nyugat-európai államokban, ahol a szövetkezeti mozgalomnak és a szövetkezetek beszerző-értékesítő és fogyasztási, valamint pénzügyi típusainak mind a kis-, és a középiparban, mind a kereskedelmi és a szolgáltató iparban, különösen pedig a mezőgazdaságban komoly hagyományai vannak, deffenzív, védekező helyzetbe szorulnak a globalizálódó és egyre élesedő gazdasági verseny itt vázolt nyomása következtében. Kivédési stratégiaként igyekeznek asszimilálódni a nagyvállalatok kereskedelmi társasági formáihoz, általában szövetkezeti Rt.-ként működve, miközben e társaságok szövetkezeti jellege teljesen kiüresedik.¹

Ennek a folyamatnak a mechanizmusa a következő:

Ahhoz, hogy a szövetkezetek hatékonyan tudják egyéni gazdaként vagy egyéni iparosokként működő tagjaikat a piacon és termékeiket sikeresen tudják ott értékesíteni és a nagyvállalatokkal sikeresen fel tudják venni a versenyt, maguk is Rt. formát alakítva gazdasági társaságot alapítanak. A szövetkezeti Rt.-ot megalapító, ezek a beszerző-értékesítő, sőt fogyasztásiként is működő tagszövetkezetek fokozatosan kiüresednek és csak névlegesen maradnak fenn. Tevékenységük csupán a tagok nyilvántartására szorítkozik és helyettük a tagoktól történő termékfelvásárlást és termékkeladást egyre inkább a szövetkezeti Rt. végzi.² Ma már a kereskedelemben, vagyis a konzumációban szövetkezeti Rt.-ok a tőketársaságok üzletláncjaihoz hasonló üzletláncolatokat alakítva kezdenek működni. Megindult eme szövetkezeti üzletláncolatok határokat átívelő módozatainak a

¹ Vö.: Hagen, Henry: Szövetkezeti értékek és alapelvek az EU tagállamok szövetkezeti törvényhozásában... Az SZNSZ és az MNSzT által szervezett nemzetközi konferencián elhangzott előadás, Budapest, 2004. április 1-2.

² Ez egy általánossá vált jelenség a német és az osztrák Raiffeisen mezőgazdasági beszerző-értékesítő, valamint pénzügyi szövetkezeteknél.

kialakulása is azóta, hogy a 1435/2003. sz. EK. alapján lehetővé vált az európai szövetkezeti társaság megalakítása. Az, hogy az ir. elv európai szövetkezeti társaságról, nem pedig csak európai szövetkezetről beszél, azt fejezi ki, hogy az ir. elv egyaránt vonatkozik egészen kis és egészen nagy taglétszámú szövetkezetre, valamint szövetkezeti Rt.-ra is az esetben, ha a szövetkezetek vagy a szövetkezeti Rt.-nak a tagjai, illetve az utóbbinak a tagszövetkezetei az Európai Unió különböző tagállamaiban rendelkeznek székhellyel vagy lakóhellyel. Hogy EU-tagállami határokon átívelő európai szövetkezeti Rt-ot is létre lehet hozni, megalapozza az európai szövetkezeti társaságról szóló előbb említett ir. elven kívül az európai Rt.-ra vonatkozó 2157/2001. EK. rendelet is, amely ugyancsak akkor létesülhet, ha tagjainak székhelye, ill. lakóhelye több tagállam között oszlik meg.

Azok a szövetkezetek is, amelyek az integrációnak nem ezt a Rt. alapító formáját választják, tagszövetkezetként megtartva legalább formális jogi függetlenségüket, hanem függetlenségüket feladva egyesüléssel, másképpen fogalmazva összeolvadással (*Verschmelzung*) új, nagyméretű szövetkezetet alapítanak, mint szövetkezeti óriásvállalatok, szintén kiüresítik szövetkezeti jellegüket.

Általános jelenség mind a kettőnél, hogy a szövetkezeti elveket és jelleget őrző vezetés egyre erőteljesebb mértékben háttérbe szorul és kerül előtérbe a szigorú Bentham-i hasznossági elveket valló menedzseri vezetés. Ez a menedzseri vezetés – ellentétben a tagsági vezetéssel – a szövetkezet, illetve a szövetkezeti Rt. saját nyereségére és annak minél nagyobb arányú megtartására, nem pedig a nyereség nagyobb hányadának a tagok és a tagszövetkezetek részére történő visszaosztására törekszik. Eme óriásszövetkezetek és szövetkezeti Rt.-ok esetében a személyes tagi közreműködést honoráló vásárlási és az értékesítési visszatérítés egészen kis összegekre zsugorodva formálissá vált, sőt az ilyen visszatérítést kiterjesztették vásárlócsábító és megtartó fogásként a nem szövetkezeti tag vásárlókra, üzletfelekre is. Ugyanakkor a vásárlási visszatérítésnek e formáját átvették a nem szövetkezeti jellegű áruházláncok is. Így a vásárlási visszatérítés ma már általános üzleti fogás és elvesztette speciális szövetkezeti intézményi jellegét. A személyes tagi közreműködés elve ma már csak a munkaszövetkezeteknél ismeretes. Munkaszövetkezet pedig egyre kevesebb területen és egyre kisebb számban működik. A gazdaságilag fejlett nyugat-európai polgári államokban a mezőgazdaság terén túlnyomóan az egyéni-családi taggazdaságokat átfogó és integráló beszerző-értékesítő szövetkezetek és az egyéni-tagi gazdaságok pénzügyi stabilitását elősegítő szövetkezeti hitelintézetek, valamint gépkiszolgáló szövetkezetek működnek munkaviszonyban álló személyzettel. Munkaszövetkezetek Nyugat-Európa mezőgazdaságában csak a kevésbé fejlett országokban és országrészekben működnek, mint amilyen Görögország,

Portugália, Dél-Olaszország és Spanyolország egyes régiói.³ Az iparosok beszerző és értékesítő szövetkezeteinek a helyzete Nyugat-Európában is megingott, tekintettel arra, hogy a javító-szolgáltató ipar, valamint a kézművesség egyre erőteljesebb mértékben kiszorulóban van a tömegtermelés és a használati tárgyakat gyorsan újra cserélő fogyasztói magatartás következtében. A turisztika tömegmértévé válásával azonban jelentősen megnőtt a kereslet a népművészeti és az adott helyre, vidékre jellemző emléktárgyak iránt. Ezen a vonalon a kisiparnak és ezen keresztül a kisipari-népművészeti beszerző-értékesítő szövetkezetek előtt a faluturizmus propagálása következtében megnyílt a kibontakozódás lehetősége. A beszerző-értékesítő ipari szövetkezeti forma mellett fellendülhet még a kisipari-népművészeti ágazatban a munkaszövetkezeti szerveződés is.

Ezzel összefüggésben feltétlenül szólni kell a gyáripari munkaszövetkezetek azon formáiról, amelyek azáltal jöttek létre az 1980-as évek Franciaországában, hogy amikor a tőke kivonulni akart egy-egy iparágból, üzembezárásokat végrehajtva, az akkori szocialista kormányzat a többnyire szintén szocialista településvezetéssel közösen jelentős állami és önkormányzati szubvencióval kiegészítve a Muthuel Szövetkezeti Pénzintézeti Hálózattól felvett hosszúlejáratú kis kamatozású kölcsönnek a munkavállalói kollektíva meg tudta venni a bezárássra ítélt gyárat, amit a munkahelyi kollektíva önigazgatási formában működtetett tovább. Így sikerült munkahelyeket megmenteni és megőrizni szövetkezeti alapon. Ez sajnos ma már a globalizálódó neokonzervatív piacgazdasági szemlélete következtében Franciaországban sem működik, holott annak idején a német és osztrák szociáldemokrata párti és alternatív irányultságú közgazdászok és szociológusok szerették volna a német nyelvterületen is elterjeszteni.⁴ Sőt, Németországban, amikor az 1991. évi újraegyesítés bekövetkezett, a volt NDK állami vállalatainak kezelését átvevő „Treuhand” megalakult, annak nem sokkal a megalakulás után eléggé gyanús körülmények között elhalálozott elnöke a kelet-német vállalatokat részben hosszúlejáratú kölcsönnyújtással visszatérítendő, részben vissza nem térítendő szubvencióval úgy akarta nyereségessé tenni, hogy a dolgozói kollektíva tulajdonába adta volna. Az elképzelés az volt, hogy e vállalatok dolgozói kollektívája saját egzisztenciája jól felfogott érdekében reorganizálva nyereségessé teszi a vállalatot. E koncepciót azonban csakhamar felváltotta a Treuhand által életképesnek ítélt vállalatok értékesítése, az életképte-

³ Vö.: Vörterbuch des Agrarrecht (Hrg.: Götz-Kroeschel-Winkler), Beck Verlag, 1974. I-II. Band. Az itt említett országok és a Genossenschaft címszava alatt. Zehetner/Nagel, Beratung, Vernetzung und Förderung von selbstverwaltene Betrieben in der BRD., den Niederlanden, Belgien, Frankreich, Italien und Portugal. Wien, 1983.

⁴ L. az előbbi jegyzetet, továbbá: Zehetner, Karl: Eine Genossenschaftsform expandiert, Selbstverwaltene Betriebe in Frankreich, Mitbestimmung (Zeitschrift für Demokratisierung der Arbeitswelt), 1-4/1982.

lennek ítéltéknek pedig gyors felszámolása, amiből fakadó munkanélküliség ma már hatványozottan érezteti hatását.⁵ Ez a gazdaságpolitika már 1993-ban magalapozott kritikát váltott ki a Német Szövetségi Köztársaság közgazdászainak egy jelentős körében, amely kimutatta, hogy míg Sziléziának a német oldalra eső területein a fémfeldolgozó üzemeket életképtelennek ítélve megszüntették, addig a cseh területeken lévő hasonló üzemeket az akkori Csehszlovák Kormány a munkavállalók szövetkezeti tulajdonába adta, amelyek nyereségesse válva tovább üzemeltek.⁶

Az eddig leírtak azt mutatják, annak ellenére, hogy iszonyatos nyomás nehezedik a mezőgazdaságban, az élelmiszer kereskedelemben, valamint az egyéb ipari ágazatokban működő beszerző-értékesítő és munkaszövetkezetekre, különösen az egyre sűrűsödő élelmiszerbotrányok és a multinacionális vállalatok minőségrontó és erőteljesen agresszív kereskedelmi praktikái következtében egyre szélesebb vásárlói kör fordul a családi gazdaságok által előállított biotermékek kereslete irányába.⁷

Mindez arra utal, hogy a mai neoliberális koncentrációra és globalizációra törekvő szupranacionális gazdaságpolitika nem kedvez a szövetkezeti gazdálkodásnak, mégis található olyan területek, ahol a szövetkezeti forma sikerrel tud működni, sőt expanzív irányt is felvehet. Ide tartozik a családi gazdaságokból származó mezőgazdasági termékek szövetkezeti értékesítése és a mezőgazdasági termékek ipari feldolgozása, valamint piacra vitele, ideértve a biotermékek értékesítését is, a faluturizmussal összefüggő népművészeti tárgyak értékesítése, a faluturizmus szálláshelyeivel összefüggő diszpécsterszolgálat kialakítása, a csökkent munkaképességűek közös üzemben vagy házi ipari jellegű foglalkoztatásának a megszervezése, iskolák foglalkoztatáspolitikai szempontból jelentős képzési-továbbképzési centrumok, egészségügyi intézmények kialakítása. Ezek a körülmények lehetőséget adnak arra, hogy Nyugat-Európában a mai neoliberális gazdasági környezet ellenére a szövetkezeti mozgalom ne csak deffenzíven alkalmazkodjon ehhez a gazdasági környezethez, hanem az állami gazdaságpolitikától és a gazdasági jogalkotástól, valamint jogalkalmazástól olyan elbánást és támogatást igényeljen, amilyent a többi cég is megkap. Jelenleg ugyanis a globalizált neoliberalista gazdaságpolitika a szövetkezeti szektort latens módon negatívan diszkriminálja, ellentétben az azt megelőző welfare state

⁵ Moritz Nestor: Wem dient die Wirtschaft? Elhangzott előadás a Beruházás az emberi tőkébe c. nemzetközi konferencián, a Magyar Pedagógus szövetség szervezésében, 2007. február 23-25., Budapest

⁶ Deutsche Fernsehse, CDR. Wirtschafts program, 21.04.2003.

⁷ Bécsben működik biotermékeket termelő gazdák értékesítő szövetkezete, amely ilyen termékeket értékesítő élelmiszer üzletet tart fenn. Forrás: Karl Zehetnertől, a szociális Minisztérium Vállalkozássegítő Intézete vezetőjétől.

időszakával, amikor a szociális piacgazdaság államrezonja a szövetkezeteket amiatt, hogy szociális tevékenységet ellátnak, pozitív diszkriminációban részesítette a támogatások elbírálása során. Ez a pozitív elbírálás az állam részéről azokat a szövetkezetek továbbra is megilletné, amelyek non-profit jelleggel karitatív cézzal olyan hátrányos helyzetűeknek, illetve fogyatékosoknak a munka világába történő beintegrálását segítik elő, akik egyébként munkához sohasem, vagy csak nagy nehézségek árán jutnának. Azokat a szövetkezeteket pedig, amelyek nem ilyen jellegűek, de amelyek beszerző-értékesítői jelleggel tagjaik vállalkozásai piaci eredményességét hivatottak elősegíteni és így vagy amelyek munkaszövetkezeti formában lépnek fel a piacon, elvárható, hogy az állam diszkriminációmentesen úgy kezelje őket, mint a piacon megjelenő többi vállalatot / vállalkozást, legyen az egyéni vagy jogi személyiséggel nem rendelkező (Öffentliches Handelsgesellschaft – ÖHG; Kommanditsgesellschaft – KomG.; Stillgesellschaft), vagy jogi személyiséggel bíró (Aktengesellschaft – AG.; GmbH; AG et KO) gazdasági társaság.

Az eddigiekből kivehető, hogy a globalizált neoliberalizmust képviselő határokon átívelő szupranacionális nagytőke nem rajong a szövetkezetekért és a szövetkezeti mozgalomért, mivel az a kisembert, a kistermelő, kisparaszti és kiskereskedő vállalkozói tőkét igyekszik a nagytőke kényszeregyesítő befolyásától megmenteni. Azokban a nyugat-európai országokban, ahol a jogállamiságnak és a demokráciának hagyományai vannak, a szupranacionális nagytőke az ez irányú céljait óvatosan, körültekintő módon, kifinomult eszközökkel tudja csak megvalósítani. Ezzel a közép-kelet európai parasztkommunizmusban a szupranacionális tőke mindezt viszonylag rövid idő alatt, direkt eszközökkel meg tudja valósítani. Erre utal, hogy a rendszerváltást követő Antall/Boross MDF-KDMP-kisgazda kormánykoalíció időszaka alatt került privatizálásra a magyar cukoripar és egyéb élelmiszer előállító üzem nyugat-európai cégeknek történő eladására. A magyar agrárgazdasági és az agrárjogi szakirodalomban közzétételre kerültek olyan álláspontok, hogy a hazai édesipari és cukorgyárakat a mezőgazdasági szövetkezetek közös tulajdonába adva kellene működtetni. Ez a koncepció merev elutasításra került és a többi hasonló élelmiszeripari, valamint egyéb termelő, kereskedelmi és szolgáltatóipari vállalattal együtt külföldi cégek részére került áron alul és továbbműködtetési, valamint tovább foglalkoztatási és a hazai beszállítói garnitúra megtartási kötelezettség hosszú távra szóló kikötése nélkül eladásra. Ennek eredményeként a rendszerváltás idején a Magyarországon működött 11 cukorgyárból 2006-ban már csak 4 működik. A többit az új külföldi (angol, francia) tulajdonosok e rövid másfél évtized alatt bezárták, a gépeket leszerelték és más országokban általuk létesített cukorgyárakban hasznosítják. Ennek eredményeként számos beszállító magyar gazdaság tönkrement vagy legalábbis igen nehéz körülmények közé került, mert hosszú évtize-

deken keresztül fő profilként cukorrépa termesztést folytatott.⁸ Hasonló helyzetbe kerültek a napraforgót termelő gazdaságok és a növényolaj iparnak ugyancsak külföldi cégek részére történő eladása folytán, mivel pl. a francia új tulajdonos nem a magyar gazdák napraforgómagját vette át feldolgozásra, hanem az erős francia agrárlobby nyomásának engedve a francia gazdákét hozatta ide feldolgozásra azzal, hogy a fuvarköltséget is beépítette a növényolaj magyarországi eladási árába.⁹ Ami a reálszocializmus időszakának konzum és ipari szövetkezeteit illeti, azok túlnyomó részét valamennyi közép- és kelet-európai posztkommunista országban – beleértve Magyarországot is – a vezetés a tagság manipulálásával átalakította Rt.-vé vagy Kft.-vé vagy pedig a tagok kilépése és önálló ipari vagy kereskedelmi vállalkozóvá válása folytán felszámolódtak. Minthogy nem következett be a szövetkezeteknek beszerző-értékesítő szövetkezetekké átalakulása, az önálló vállalkozóvá váló kisiparosok és főként kiskereskedők teljesen kiszolgáltatottakká váltak az időközben külföldi tőkével megalakult szolgáltató-, és áruházláncolatoknak a már említett árpolitikája következtében. Ebbe belejátszott az is, hogy azok a nyugat-európai cégek, amelyek elsősorban a közép-, kelet-európai országok piacait kívánták megszerezni, az állami és a szövetkezeti vállalatok megvásárlásával, olyan nyomást gyakoroltak saját országuk gazdaságpolitikájával eme országok gazdaságpolitikájára, amely csak szította, nem pedig eloszlatta eme országokban a szocializmus időszakának kényszerszövetkezeteitől megörökölt szövetkezeti intézményrendszerrel szembeni előítéletet.

Ez a tömegszemlélet valósult meg a parasztság körében is, aminek eredményeként Magyarországon konzervatív-liberális Antall–Boross-kormány idején a termőföld tulajdonnal rendelkező szövetkezeti tagok kiváltak a szövetkezetből, a szövetkezet pedig a megsértődés okán nem volt hajlandó részükre többé azt a beszerző-értékesítő tevékenységet elvégezni, amit azelőtt nekik a háztáji gazdaságukkal kapcsolatosan elvégzett.¹⁰ Az egyéni-családi gazdaságoknak ennél fogva maguknak kellett gondoskodniuk a vetőmag, a szaporító anyag, a takarmány és az állategészségügyi gyógyszerek, állat tápok beszerzéséről, valamint növényi és állati terményeik, termékeik értékesítéséről. A szövetkezetből kilépett, valamint a szövetkezetbe mások által bevitt földeket visszacapott

⁸ Bővebben I. Prugberger, A nyugat-európai és a közép-kelet európai országok privatizációinak jogi rendezéséről. In: Ünnepi tanulmányok IV. kötet (Jubileumi kötet Gáspárdy László prof. 60. születésnapjára). Novotni Kiadó, Miskolc, 1997. 347. o.; Magyar Rádió Kossuth Adó „Rádás” c. műsora foglalkozott a kérdéssel behatóan. 1997. február 3-i adás

⁹ L. előbbi jegyzetet

¹⁰ Vö.: Prugberger, A mezőgazdasági földtulajdoni, földhasználati és termelési viszonyok jogi rendezésének funkcióelmélete és krízise fejlődéstörténeti tükrében. Gazdaság és Társadalom. 1995/3-4. sz.

volt tulajdonosokból önállóvá vált egyéni-családi gazdaságok magukra maradtak a piaci verseny során és nem kaptak semmilyen védelmet a termékterményfelvásárló vállalatokkal szemben. Ez egyúttal a Magyarországon mezőgazdasági termőföldet vásárló és nagy kiterjedésű mezőgazdasági földterületekből álló gépesített nagyfarmokat kialakítani szándékozó külföldieknek kedvezett, mivel az ő céljuk a nem-rentábilisan termelő egyéni-családi gazdaságok földterületeinek a felvásárlása volt. Ennek eredménye nagykiterjedésű erőteljesen gépesített mezőgazdasági nagyüzemek magyarországi megalapítása lett. A helyzet ugyanis az, hogy a nyugat-európai államok túlnyomó többségében az egyéni-családi gazdaság az uralkodó, amelyek minimális és maximális termőföldterület méreteit jogi normák határozzák meg.¹¹ Ez az Egyesült Királyság kivételével a legtöbb nyugat-európai államban akadályozta annak, hogy az USA-hoz és a latin-amerikai államokhoz hasonló nagy allodiális farmgazdaságokat lehessen létrehozni. Mivel a mezőgazdasági nagytőke képtelen volt elérni, hogy a nyugat-európai államok többségében a csak zömében családi munkaerővel működő korlátozott méretű farmgazdasági struktúra átadja a helyét egy liberalizált földforgalommal egybekötött nagyszámú alkalmazottat foglalkoztató gépesített nagyüzemi mezőgazdasági vállalkozási szerkezetnek, ezért erre a közép-, és kelet-európai posztkommunista országot szemelte ki a nyugati agrártőke abból a megfontolásból kiindulva, hogy ezekben az országokban a falusi lakosság hozzászokott a mezőgazdasági termelészövetkezeteken, kolhozokon, állami gazdaságokon keresztül a nagyüzemi struktúrához.

A helyzetet azonban bonyolította az, hogy a kommunista rendszerek megbukásával egy időben a mezőgazdasági termelészövetkezetek is részben felszámolásra kerültek, vagy ha meg is maradtak, de kötelesekké váltak azoknak a volt tulajdonosoknak kiadni a földjeiket, akiktől a szövetkezetek részére a szövetkezetesítés idején a földeket állami aktusokkal elvonták. Ezért, a rendszerváltás után ezektől az új hazai tulajdonosoktól kell újból elvenni a földet, amelyet a liberális politika a polgári jog eszközeivel próbált és próbál meg a külföldi földvásárlók javára megvalósítani. A rendszerváltást követő kárpótlási törvény (1991:XXV. tv.) és a szövetkezetek polgári jellegűvé történő átalakításáról szóló 1990:II. tv. alapján lefolytatott földárverésnek során már megjelentek a külföldi földvásárlók ügynökei, akik különösen Nyugat-Dunántúlon nagy tételekben vásárolták fel zsebszerződésekkel a kárpótlóaktól és a földárverésen az akkori törvényi jogosultság alapján földet vásárolt magyar állampolgároktól a tulajdonukba került földeket. Az Antall-Boross kormányt felváltó első szociál-liberális

¹¹ Stanek, Imrik: Die Landwirtschaft in Ost und West. Verlag Umler, Stuttgart, 1974.; Winkler, Wolfgang, Das Grundstückverkehrsrecht im westlichen Europa. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica, Tom. XV. 1998. Miskolci Egyetemi Kiadó; Uő.: Das Landwirtschaftliche Erbrecht in westlichen Europa. In: Bergliche Landwirtschaft. 1991/61.

Horn-kormány a megmaradt mezőgazdasági termelősövetkezeteket igyekezett helyzetbe hozni. Ez az igyekezet azonban meglehetősen anakronisztikus volt, mert – bár formájában polgári jellegűnek deklarálódtak –, tartalmilag azonban a régi mezőgazdasági termelősövetkezetek mintájára működtek. Az Orbán Viktor nevével fémjelzett második konzervatív polgári kormány idején e mezőgazdasági termelősövetkezetek állami támogatása megszűnt, ugyanakkor az Orbán-kormányt felváltó második, magát szociál-liberálisnak mondó Medgyessy-Gyurcsány-kormány elcsúszva a globalizáció kemény neoliberalizmusának az irányába, semmiféle szubvenciót a még megmaradt Mgtsz.-eknek nem adott, így azok gyakorlatilag a XXI. sz. első évtizedének a közepére felszámolódtak.

Mindebből kitűnik, hogy a nyugat-európai államok, valamint az Egyesült Államok Közép-Kelet Európa mezőgazdaságába szándékozó befektetőinek nem érdeke, hogy szövetkezeti védelemben részesüljenek a hazai egyéni gazdák, akiknek éppen tönkretételét célozva igyekeznek megszerezni földjeiket és gazdaságaikat, majd azok összevonása révén mammutgazdaságok létrehozatalát célul kitűzve. Hogy ehhez már az Antall-Boross-kormány gazdaságpolitikája is segítséget nyújtott, mutatja az, hogy az 1990-es évek elején újrászerveződött Hangya-Szövetkezet – amely a régi Hangya mintájára az egyéni gazdaságok részére beszerző és értékesítő tevékenységet lett volna hivatott ellátni – rövid idő alatt állami asszisztálás mellett rövid időn belül gazdaságilag ellehetetlenült és csődbe ment. Lengyelország kivételével hasonló folyamatok játszódtak le a többi közép-, és kelet-európai posztkommunista országban is. Lengyelország anynyiban kivétel, hogy ott mezőgazdasági termelősövetkezetek csak egész kis számban működtek, a paraszti gazdaságokat pedig beszerző-értékesítő szövetkezetek integrálták, a rendszerváltást követően pedig kezdték érdekvédelmüket hatékonyan ellátni, amihez a paraszti Szolidarnosty-nak jelentős szerepe volt. A paraszti Szolidarnosty-nak jelentős szerepe volt abban, hogy az ottani beszerző-értékesítő szövetkezetek hasonló állami támogatásban részesülnek ma is, mint amelyeket nyugat-európai partnereik az 1990-es években még kaptak.¹²

Mindezeket figyelembe véve a helyzet ma az, hogy a szövetkezeti mozgalom erőteljesen a perifériára szorult Európai nyugati és közép-kelet európai régióiban egyaránt. Ez is hozzájárul a globalizálódó neoliberális gazdaságra jellemző szociális olló egészen tágra nyitásához, a társadalmi feszültségek egyre kezelhetetlenebbé váló növekedéséhez, már-már az ember életfeltételeit veszélyeztető környezetromboláshoz, valamint az ezekből származó társadalmi elmentmondások egyre nehezebb állami kezelése folytán fennálló diktatorikus állami attitűdök erősödéséhez. E folyamatok lefékeződése terén jelentős szerepet

¹² Információ W. Chehowsky Prof.-tól a CEDR. Helsinkiben 2000. május 27-30. között tartott nemzetközi agrárjogi konferenciáján.

tölthetnek be a szövetkezetek, miként ez bekövetkezett a XIX. sz. végének és a XX. sz. elejének a szövetkezeti föderalizmus korszakában Charl Gide, Lavergne, Mitchel és Pattern Web munkássága nyomán,¹³ amely a mai globalizmusnak megfelelő akkori monopolkapitalizmust valamennyire fékezni tudta.¹⁴ Ebben jelentős szerepet játszhat az olyan állami gazdaságpolitika, amely a jelenleginél egyértelműbb, következetesebb és hatékonyabb támogatást nyújt a szövetkezeti szektornak. A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy mindez hogy néz ki a legújabb e tárgyban elkészült szövetkezeti dokumentumokban.

II. A szövetkezetek állami támogatása az Európai Unióban az Unió legújabb dokumentumai tükrében – Kritikai elemzés

A szövetkezeti mozgalomról és a szövetkezeti társaságokról európai közösségi szinten két jogforrás és egy jogforrásnak nem minősíthető dokumentum szól, mely utóbbi azonban egy, a szövetkezetek státusát és a Közösségen belül elfoglalt helyét érintő átfogó jogi rendezés alapja lehetne. Jogforrásként ma a szövetkezetekről a Római Szerződés 48. cikkelye szól, amely elismeri a szövetkezeti társaságokat, kiemelve fontos szerepüket a gazdaságban a népművészettel, a kisvállalkozásokkal és a segélypénztárakkal egy szinten, sőt ezek működtetésében a szövetkezeti forma hatékonyan részt tud venni. Ennek figyelembe vételével hozta meg az Európai Unió tanácsa a szövetkezeti társaságokról szóló 1435/2003. sz. rendeletet, amelynek azonban szépséghibája az, hogy a szövetkezeti elveket nem domborítja ki a szükséges mértékben, így a szövetkezeti öngazgatás, a szövetkezeti önszegély és a személyes közreműködés elve elsikkad, az egy tag egy szavazat elvtől pedig bizonyos mértékig eltérést enged. Mindezek következtében a szövetkezeti társaságról szóló irányelv jelentős mértékben a tőketársaságok konstrukciójához közelít.¹⁵ E két jogforráson kívül az Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága 2004. február 23-án elfogadott egy Állásfoglalást, illetve Közleményt a szövetkezeti társaságok támogatásáról. Ezt megelőzően az ILO 2002 júliusában egy ajánlást tett közzé a szövetkezetek támogatásáról, amelyet az EU valamennyi tagállama elfogadott. Ez az ajánlás célul tűzte ki a szövetkezetek számára, hogy különböző formáival „a legteljesebb mértékben járuljanak hozzá a teljes lakosság gazdasági és szociális fejlődéséhez.”¹⁶ Ez az ajánlás

¹³ Lambert, Paul: Szövetkezeti tan. Szövetkezeti Kutató Intézet, Közlemények, 26. Budapest, 1961. 25. s köv. o.

¹⁴ Uo.

¹⁵ GSzB. állásfogl. 1.8. In: Szövetkezés, 237-238. o.

¹⁶ Uo.

képezte az alapját az EU Gazdasági és Szociális Bizottsága által kiadott állásfoglalásnak.

Az Állásfoglalás bevezető szövege hét pontban foglalja össze a szövetkezetek jellemző vonásait: a) Rámutat, hogy a szövetkezeti jelleggel a demokrácia, a méltányosság, a szolidaritás, a szociális felelősség, a csatlakozás önkéntessége, valamint a tagok személyes gazdasági részvétele hatja át; b) A szövetkezeti társaságoknak a tőkés társaságoktól való eltérését a részjegyek névre szóló jellegében és kívül állóra történő átruházásának a tilalmában határozza meg; c) Kiemeli a szövetkezetek munkahely teremtésre alkalmas jellegét; d) Lerögzíti, hogy a szövetkezeti társaság megtalálható a legtöbb tevékenységi szektorban, amely a „tagok vásárlási, értékesítési és munkaerő-összefogási kapacitásán nyugszik”, kielégíti a tagok gazdasági szükségleteit és „alkalmasnak bizonyult szociális, környezetvédelmi és kulturális célok kielégítésére; e) Arra is utal a Bizottság, hogy a szövetkezeti társaságok jól idomulnak a lisszaboni stratégia célkitűzéseire, mivel igyekeznek összeegyeztetni a gazdasági teljesítményt a személyes képességek kibontakoztatásával egybekötött tagi részvétellel; f) Megállapítja a Bizottság azt is, hogy a szövetkezeti társaságok általában a helyi gyökerekre támaszkodnak és ezáltal megerősítik egy-egy régió társadalmi-gazdasági szövetét és leszakadó területeken fenn tudják tartani a szociális kohéziót. A szövetkezeti társaságok jellemző vonásainak ez a feltérképezése és megfogalmazása teljesen megfelel annak, amik a klasszikus szövetkezeti tan a szövetkezetekre nézve megfogalmazott¹⁷ és amelyet Kuncz Ödön úgy határozott meg, hogy a szövetkezet a részvénytársaság speciális formája, amely speciális forma a szövetkezetek fenn felsorolt jellegéből adódnak.¹⁸ A bizottsági közlemény ugyanakkor megállapítja, hogy a szövetkezeti társasági formában rejlő lehetőségeket a tagállamokban nem használták ki eléggé és ezért „támogatni kell azokat az akciókat, amelyek célja a közigazgatás és a gazdasági szereplők figyelmének a felkeltése”, valamint „a szövetkezeti társaságokra vonatkozó nemzeti jogszabályok tökéletesítése.”¹⁹ A Bizottságnak ez az értékelése és stratégiája ugyancsak helytállóan tűnik.

A Gazdasági és Szociális Bizottság állásfoglalása kiemeli a szövetkezeti vállalkozás fontosságát és ezzel összefüggésben erősíteni kívánja a szövetkezetek vállalati jellegét. A szövetkezetek ugyanis a Bizottság állásfoglalása szerint a maga beszerző és értékesítő piaci eszközeivel elő tudják segíteni a kis-, és középvállalatok gazdasági erejének a növelését és ki tudják alakítani az egyes termékláncok vertikális integrációját úgy, hogy „az egyes szereplők”, vagyis a

¹⁷ L. Paul Lambert, Hiv. mű; Walter Preuss, A szövetkezeti mozgalom a világon és Izraelben, Szöv. Kut. Int. Közlemények. 35.; Henryk Landesberg, Szövetkezés, Szöv. Kut. Int. Közl. 31.

¹⁸ Közl. 2.2., 2.2.1., 2.2.2. Szövetkezés, 2005/1. sz. 238-239. o..

¹⁹ Kuncz, A magyar kereskedelmi és váltófog vázlatok I. Rész. Budapest, 1928. Grill K. 491-493. o.

szövetkezetek tagjai meg tudják őrizni a saját függetlenségüket. A Bizottság azt is felmérte, hogy a szövetkezetek olyan szolgáltatások biztosítására is alkalmasak, amelyekhez nem minden igénylő képes hozzáférni, aminek oka, hogy a nyereségorientált tőketársaságok és bizonyos egyéni cégek részére sem vonzó az ilyen szolgáltatás. Ide tartoznak különösen az egészségügyi és a jóléti célzatú szolgáltatások, amire már a tanulmány I. részében történt utalás. Annak érdekében, hogy a szövetkezetben rejlő, a gazdaságra előnyt jelentő szövetkezeti tulajdonságok minél erőteljesebben érvényesüljenek, az Állásfoglalásba ágyazva két intézkedést fogadott el a bizottság. Az 1. sz. intézkedés alapján a Bizottság a „Vállalatok és Vállalkozások Többéves Programja” keretében megvizsgálja a tagállamok által elindított kezdeményezések támogatásának lehetőségeit, valamint el akarja érni, hogy az állami hatóságok és a vállalatok megismerjék a szövetkezeti forma által kimúlt vállalkozás alapítási és kisvállalkozás összevonási lehetőségeket. A 2. sz. intézkedés arról szól, hogy a bizottság tapasztalatcsere lehetőségeket vizsgál meg a szövetkezeti üzleti tevékenységben alkalmazott jó módszerek elterjesztése érdekében, továbbá a tagállamokkal és az érdekképviselőkkel azt is meg kívánja vizsgálni a Bizottság, hogy ezen a területen alkalmazott nemzetközi politikai elképzelések egymással milyen viszonyban állnak és a megvalósításuk miként hangolható össze.

Hangsúlyt helyez az Állásfoglalás arra, hogy az új tagállamok is megismerjék a szövetkezeti formának előbb vázolt gazdasági szerepét és annak tudatosítását, hogy a szövetkezet alapítás a kevés tőkével és tapasztalattal, valamint vállalkozási önbizalommal rendelkező tagok üzletvitelét tudja előmozdítani. A szövetkezeti lehetőségek e hiányos ismeretének csökkenését célozza a 3. sz. intézkedés, amely a szövetkezetekre vonatkozó statisztikai adatok összegyűjtésénél és elemzésénél be kívánja vezetni a műholdas számviteli technikát.²⁰

Mindezt értékelve, álláspontom szerint eme intézkedések egyöntetű hibája a túlzott általánosítás és az, hogy konkrét intézkedések nélkül csak a lehetőségek megvizsgálását deklarálja. Ezen túlmenően az 1. sz. intézkedés szövegével kapcsolatban megjegyzem, hogy nem látszik szerencsésnek a kisvállalkozások szövetkezeti segítséggel történő összevonásról beszélni, mivel a vállalati / vállalkozás összevonás a szövetkezeti elvekkel ellentétes, csupán a vállalatok és vállalkozások tagsági alapon történő integrációja áll összhangban a szövetkezeti elvekkel. Ha pedig az összevonás szó tudatos lenne, az azt jelentené, hogy a globalizáció orientált vállalat-koncentrációs neoliberais gazdaságpolitikát kiszolgálva kereshetik a szövetkezetek a helyüket a gazdaságpolitikában. Ez esetben viszont a szövetkezetek elvesztik non-profit, önsegélyező jellegüket és „de facto” tőketársulásokká vagy legalábbis azok kiszolgálóivá válnának. Ebből a

²⁰ Ld. a 16. sz. jegyzetet

szempontból a 2. sz. intézkedés szövegét sem tartom ambivalens jellege miatt teljesen megnyugtatónak. A tapasztalatok kicserélésénél ugyanis a szövetkezetek üzleti módszereit hangsúlyozza ki, míg a vállalkozás önszegélyezési oldalával nem foglalkozik. Az viszont jó, hogy a szövetkezetek szerepénél kiemeli, hogy a szövetkezeti forma alkalmas arra, hogy a kevés tőkével és kis tapasztalattal, valamint csekély önbizalommal rendelkezők vállalkozás-alapítását elő tudja segíteni. Erről azonban intézkedés nem született.

A szövetkezetek támogatására szóló intézkedéseket az Állásfoglalás négy nagy területre bontja. A Bizottság álláspontja szerint a szövetkezeti társaságokat támogatni kell: a) az oktatás és a képzés területén; b) az üzleti tevékenységet segítő szolgáltatások terén; c) pénzeszközök elérésénél; d) a gazdaság- és a szociálpolitikának mindazon területeinél, amelyekben komoly és fontos szerepet tölthetnek be a szövetkezetek.

ad a) A szövetkezeti oktatás és képzés fontosságát azért hangsúlyozza az Állásfoglalás, mert a fiatal vállalkozók többsége alig van tisztában a szövetkezetben rejlő lehetőségekkel és azokat még akkor is csak elvétve mérlegelik, ha az általuk alapítani vagy folytatni kívánt vállalkozásra a szövetkezeti forma lenne a legmegfelelőbb megoldás. Utal az Állásfoglalás arra, hogy széles körben létezik valamennyi tagországban szövetkezeti vállalkozó és vezető képzés, ami egyetemi szinten is megtalálható, amelyek többsége azonban elszigetelt módon folyik. Ezért a Bizottság hasznosnak ítélné, ha a szövetkezeti képzés szélesebb körben, európai hálózatban szerveződne meg, amit be lehetne kapcsolni az Unió olyan általános képzési programjaiba, mint amilyen az Erasmus, a Socrates, a Leonardo da Vinci stb. Ennek megfelelően született meg az Állásfoglalás 4. intézkedése, mely szerint „a Bizottság megteszi a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az oktatás, képzés, egyéni tanulás és élethosszig tartó tanulmányok programjai elősegítsék a szövetkezetek részvételét különösen az olyan programokban, amelyek ösztönzik nemzetközi projektek és nemzetközi szakértői hálózatok létrejöttét, és elősegítik a legjobb módszerek fejlesztését különböző innovatív területeken.”²¹

Kritikai értékelésként mindezzel kapcsolatosan először is az állapítható meg, hogy az Állásfoglalás nagyon jól megfogta a szövetkezeti oktatás lényegét és célját. Az is egy komoly progresszivitása, hogy be kívánja kapcsolni az oktatás ma folyamatban lévő általános programjaiba, ill. azokat a szövetkezeti oktatásra is ki kívánja terjeszteni. Az is egy pozitívum, hogy az ide vonatkozó 4. számú intézkedés szövege már nemcsak program szöveg, hanem konkrét cselekvést is tartalmaz. Viszont itt is fennáll annak a lehetősége, hogy az intézkedés alapján a szövetkezeteket olyan programokba sorolják be, amelyek olyan nem-

²¹ Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 87-88. o.

zetközi projekteket ösztönöznek, amelyek a transznacionális globalizálódott nyereség centrikus nagyvállalatok szolgálatában állnak, nem pedig a szövetkezeti elvek által képviselni hivatott szociális dimenziót segítik elő. Ezért ezt helyes lett volna a szövetkezeti elvek alapulvételével az intézkedés megszövegezésében nem elkenni, hanem egyértelművé tenni.

ad b) Az üzleti tevékenységet segítő szövetkezeti szolgáltatások fejlesztésére irányuló támogatások fontosságát az Állásfoglalás szintén aláhúzza. Utal arra, hogy az üzleti szolgáltatásfejlesztés elősegítésének „elengedhetetlen eszköze lehet többek között a hitelből történő finanszírozás”. Ennek érdekében az Állásfoglalás felveti, hogy a szövetkezetek részére egy „szaktanácsadást kínáló európai hálózatot” volna helyes kialakítani, amely lehetővé tenné az előnyös és hasznos tapasztalatcserét”. Ennek a hálózatnak a Bizottság álláspontja szerint szakosított intézményekből kellene állnia, amely mellett lehetőség nyílna arra, hogy az egyes szövetkezetek megkereshetnék problémáikkal az illetékes tanácsadó intézményeket. Ezzel összefüggésben az Állásfoglalás a kereskedelmi kamaráktól és a munkaadó szövetségektől elvárja, hogy adott esetben megfelelő szolgáltatásokkal segítsék e szövetkezeti tanácsadó hálózatot. Ezért felszólítja a tagállamokat és az érdekképviselői szerveket, hogy gondoskodjanak a szövetkezeti vállalatok támogatásáról és tanácsadói szolgálattal történő ellátásáról.

Mindezek megvalósulása érdekében a Bizottság megfogalmazta az 5. sz. intézkedést, amely arról szól, hogy „megvizsgálja” a kis-, közép- és a legkisebb vállalkozások számára az üzleti jellegű támogatásokra vonatkozó legjobb módszereket és azok elterjesztésének lehetőségeit”.

Kritikai értékelésképpen e ponthoz azt lehet hozzáfűzni, hogy a szövetkezeti társaságok állami támogatása elsődlegesen gazdasági téren pénzbeli támogatásban, részben vissza nem térítendő szubvencionálásban, részben pedig kedvezményes hitelnyújtásban kell, hogy megjelenjen, amit az állam, illetve a gazdaságpolitika szerződéses megállapodásba foglalt, általa igényelt meghatározott feltételek teljesítése esetén nyújt. Ilyenekről e pontban, az 5. sz. intézkedést beleértve csak egy ködös utalás történik az üzleti szolgáltatások hitelből történő finanszírozásának megemlítéseként. Arról azonban már nem szól a Bizottság, hogy ennek a hitelnek milyen jellegűnek kellene lennie és milyen kedvezmények mellett lehet hozzájutni. Az jó, hogy a szaktanácsadási hálózatot az Állásfoglalás előtérbe helyezi. Ez azonban légtüres térben mozog, mert arról nem esik szó, hogy a tanácsadásnak mire kell irányulnia. A szaktanácsadást hozzá kellene kötni ahhoz, hogy milyen feltételek mellett juthatnak a szövetkezetek hozzá az általános állami támogatásokhoz és azokhoz, amelyek speciálisan a szövetkezetekhez, és azok különböző szektoraihoz és formáihoz szólnak. Az Állásfoglalásnak e helyütt arról is kellett volna szólnia, hogy felszólítja a tagállamokat, hogy mindazokat a támogatásokat a szövetkezetek részére is biztosítsa, amelyeket

meghatározott feltételek teljesítése esetén a kis-, és a középvállalkozások, valamint a non profit intézmények részére szociális szolgáltatások esetén biztosít. Végezetül megemlítést kíván a Bizottság részéről az a felszólítás, amely nemcsak a kereskedelmi kamarákat, hanem a munkáltatói szövetségeket is felszólítja a szövetkezeti igények megismerésére és elfogadására. Ez azonban tőlük eleve nem várható, mert a szövetkezetekkel ellenérdekeltek. Az államtól és az állami gazdaságpolitikától várható el csak a szövetkezeti igények ismerete és azok megfelelő feltételek melletti teljesítése.

ad c) Az Állásfoglalás szövetkezetek részéről történő pénzeszközök eltéréseivel kapcsolatban már sokkal konkrétabban beszél a szövetkezetek gazdálkodását érintő állami támogatási rendszerről. Megállapítja a Bizottság azt az Állásfoglalás e pontjában, hogy a szövetkezetek a tőkepiachoz egyáltalán nem, vagy alig férhetnek hozzá, ezért saját tőkéből vagy hitelből történő finanszírozástól függenek. Megállapítja, hogy a hitelintézetek és a szabályozó hatóságok nem rendelkeznek kellő ismeretekkel a szövetkezeti vállalkozásokról és ezért a szövetkezeti sajátosságok nem szerepelnek a számviteli szabályoknál. Ezért a Bizottság fontosnak tartja, hogy a számviteli szabályok kialakításánál a szövetkezeti sajátosságok figyelembe vételre kerüljenek. Ennek megvalósítását a Bizottság mindenképp az állami hatóságokkal történő együttműködés keretében látja megvalósíthatónak, amelyeket „modelltörvények” útján normatív alapokra kíván helyezni. Ezekről a Bizottság a 9. és a 10. számú intézkedések keretében szól. A Bizottság továbbá felszólítja a tagállamokat, hogy „indítsanak olyan vállalatfinanszírozási kezdeményezéseket, amelyek a szövetkezetek számára is elérhetők”. Ezért a Bizottság megvizsgálja, „van-e lehetőség, hogy az Európai Befektetési Alapba külön pont hivatkozzon a szövetkezetekre”. Az Állásfoglalás azt is megemlíti, hogy mind a régi, mind az új tagállamokban működő szövetkezetek egyaránt megszenvedik a hiteltőke, valamint a saját tőke „mozgósításának a nehézségeit”. Emiatt – a Bizottság tudomása szerint – néhány szövetkezeti szervezet azzal az indítvánnyal lépett fel, hogy konkrét előcsatlakozási programokat indítsanak az újonnan belépett országok számára még az Unióba lépés előtt. A Bizottság azonban ezt – szerintem vitatható módon – nem támogatta, mondván, hogy „a támogatás leghatékonyabb eszközei a ma rendelkezésre álló konstrukciók”.²²

A Bizottság ezek alapul vételével megfogalmazta a 6. sz. intézkedést, mely szerint megkísérli felmérni annak a lehetőségét, hogy az Európai Befektetési Alapon belül a vállalatok és vállalkozások számára, azon belül pedig a kis- és középvállalatokra vonatkozó pénzügyi eszközök normatív előírásai egy külön

²² Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 89-90. o.

fejlesztéssel egészüljenek ki, ami csak a szövetkezeti vállalatokra vonatkozik.²³ Ezzel összefüggésben szükségesnek látja a Bizottság, hogy „a szövetkezetek továbbra is jogosultak legyenek az Unió más támogatási programjaiban történő részvételére, amelyek elnyeréséhez szükséges, hogy a szövetkezetek hozzáférhessenek e programhoz a vonatkozó információknak a tagállamok részéről történő nyilvánosságra hozatala mellett.

Ehhez a ponthoz kritikai értékelésképpen az fűzhető hozzá, hogy itt már a Bizottság sokkal realisabb és helytállóbb képet vázol fel, szemben az előbbi ponttal. Nagyon realisan fogalmazza meg a Bizottság azt az igényt, hogy a szövetkezetek – mint sajátos vállalkozások – az általános szabályrendszeren belül speciális szabályokat igényelnek a saját maguk számára. A szövetkezetek részéről elhangzott, és a Gazdasági és Szociális Bizottság által felkarolt ez az óhaj jogos. Felvetődik azonban a szövetkezeteken belüli további differenciálás szükségessége is. A szövetkezetek egy része ugyanis olyan kevés számú taggal rendelkező munkaszövetkezet, amely a termelés, a kereskedelem, valamint a szolgáltatások különböző formáiban működik. Ezeket a többi kis-, és középvállalatokkal azonosan szükséges kezelni a pénzeszközök elérésével, valamint a szubvencionálással összefüggő feltételek meghatározása során. A szövetkezetek másik része azonban olyan, amely távol esik mind a termelői, mind a közvetlen szolgáltatói tevékenységtől és maguknak az egyes termelők részére végeznek szolgáltatásokat. Minthogy a szövetkezetek csoportjánál a kis-, és középvállalkozások kapják meg a támogatások útján a termelői, a kereskedelmi és a szolgáltatói alaptervékenységhez fűződő szolgáltatásokat, ezek részére, mint elsődleges vállalkozásokat segítő és hasznot visszaosztó jellegű másodlagos vállalkozásokat szükséges kezelni a szövetkezeteket érintő támogatási rendszer kidolgozásakor. Az Állásfoglalás szövegében azonban a fentebb már említett vitatható rész azzal függ össze, hogy a Bizottság a szövetkezetek támogatásának leghatékonyabb eszközének „a ma rendelkezésre álló (európai uniós) konstrukciókat” látja. Itt viszont egy ellentmondás húzódik meg, mivel ha ez a konstrukció a szövetkezetek számára jó lenne, akkor miért törekszik a Bizottság is a szövetkezetek részére speciális támogatási konstrukciók kialakítására? Ebből arra lehet következtetni, hogy az EU ma rendelkezésre álló támogatási rendszere egy valamennyi gazdálkodó szervezetre alkalmazott olyan sematikus rendszer, amely elsődlegesen a mai neoliberális globalizálódó gazdaságpolitika célkitűzéseit, nem pedig a szövetkezeti gazdaság kis-, és középvállalkozások, valamint fogyasztók szociális dimenzióval is összefüggő érdekeit tartja szem előtt.

ad d) A vállalati politikán belül a szövetkezetek részére az EU a foglalkoztatás politika körében szán fontos szerepet. Megállapítja a Bizottság, hogy

²³ Uo. 90. o.

nem csak a tulajdonosok és az ügyfelek, hanem a munkavállalók is érdekeltek abban, hogy a vállalatuk rentábilisan működjön. Ezért, ha a vállalatnál, amely őket foglalkoztatja, fizetéseképtelenségi helyzet áll elő, vagy a tulajdonos a nyereségcsökkenés okából felszámolni vagy eladni kívánja a vállalatát, a Bizottság fontosnak tartja, hogy a munkakollektíva számára lehetőség nyíljon a vállalat / üzem korábban már ismertetett megvásárlására és munkás szövetkezetként történő továbbműködtetésére. Az ilyen eljárások sikeres lebonyolítása érdekében a fenti Bizottság egyfelől felhívja a figyelmet arra a 2002. júliusi Közleményére, amely a vállalati tőkében és eredményben való munkavállalói pénzügyi részvételről és annak elősegítéséről szól, másfelől pedig felszólítja a tagállamokat a munkavállalói kivásárlási rendszerek megteremtésének az ösztönzésére.²⁴ Mint már az előző fejezetben szó esett róla, a munkavállalói kivásárlásnak ezt a mechanizmusát a franciák sikerrel alkalmazták. Azt kellene, hogy átvegye a többi tagállam. Helyes lenne ezért, ha a Tanács legalább ajánlás formájában a módszer részletes leírása mellett ösztönözné a tagállamokat arra, hogy az ilyen munkaszövetkezeti kivásárlásokhoz legalább annyi összegű vissza nem térítendő állami támogatást adjon, mint amennyi a kifizetésre kerülő munkanélküli segélyek és átképzési költségek összege lenne. Az ezt meghaladó kivásárlási költségek fedezetére hosszúlejratú, kis kamatozású bankhitelt kellene kialakítani.

Új szövetkezeti társasági formák kialakítását szorgalmazza az Állásfoglalás szociális területen is. Példaként felhívja Olaszországot, ahol 7700 szociális szövetkezet működik, amelyek hátrányos helyzetűeket foglalkoztatnak vegyesen alkalmazva önkéntes és fizetett munkatársakat. Ezek a szövetkezetek a gazdaságba sikeresen integrálnak korábban kirekesztett csoportokat. 2001-ben a francia kormány segítségével szintén létrejött egy hasonló új szövetkezeti forma, a *Société Coopérative d'Intérêt Collectif*, az Egyesült Királyságban pedig kormányelőterjesztés született a *Community Interest Company* bevezetéséről, amely ugyancsak szociális szövetkezeti formában fog működni.²⁵ Megjegyezzük a közép-kelet európai volt posztkommunista régióban a szociális szövetkezetek támogatására legnagyobb empátiája Lengyelországnak van, ahol legalábbis korábban iskolák és egészségügyi intézmények is működtek szövetkezeti formában. A fejlett nyugat-európai államokban is kórházak, iskolák, valamint csökkent munkaképességűeket foglalkoztató üzemek működnek szövetkezetként. Az Állásfoglalás utal arra, hogy e szövetkezeti társaságok esetében „igen súlyosak a működésüket elősegítő finanszírozási problémák”.²⁶ Éppen ezért az Állásfoglalás 7. sz. intézkedése arról szól, hogy a Bizottság tanulmányozni fogja az Európában tevékenykedő szociális szövetkezeti vállalatok tevékenységére vonatkozó

²⁴ In: Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 91. o.

²⁵ In: Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 92. o.

²⁶ Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 92. o.

irányelveket, a jó módszereket és rendeleteket, és jelentést tesz a Közösség Intézményeinek.²⁷

Kritikai észrevételként szükséges megemlíteni azt, hogy a Bizottság eme intézkedése szintén csak félmegoldás. Jelentést tesz konkrét javaslatok megfogalmazása nélkül, aztán nem történik semmi. A mai neoliberális, mindenre kiterjedő globalizációs folyamatokban a volt szocialista országokban egyre nagyobb léptékben szűnnek meg a hátrányos helyzetűeket foglalkoztató üzemek, mivel megvonják tőlük a támogatást. Az utóbbi években Magyarországon is több ilyen üzem szűnt meg támogatás megvonási okokból, melyek közül több szövetkezeti formában működött. Mindez összefügg a szociális háló világszerte megmutató lebontási folyamatával. Ezért fontos lenne, ha a Bizottság a különböző, e téren affinitást mutató államok szociál-gazdaságpolitikai intézkedéseinek szintéziseként irányelv megalkotására tenne javaslatot, amely kötelezné a tagállamokat arra, hogy a hátrányos helyzetű és csökkent munkaképességű személyek és csoportok foglalkoztatásáról gondoskodjanak, az ilyen személyeket vagy csoportokat foglalkoztató üzemek, munkahelyek működéséhez pedig megfelelő anyagi támogatást biztosítsanak, ha lehet nyereségessé válásuk, de legalábbis fenntartásuk érdekében. Elő kellene írni, hogy a tagállamok minden egyes szociális dimenzió területén működő üzembezárást jelenteni legyenek kötelesek a Gazdasági és Szociális Bizottságnak, hogy az a fenntartásuk érdekében a szükséges intézkedéseket megtehesse. Ez vonatkozna a szociális szövetkezetekre is.

ad e) A szövetkezetek speciális támogatását a Közlemény a mezőgazdaság, a vidék- és területfejlesztés, valamint ezzel összefüggésben a környezetvédelem területén látja lényegesnek.

Ami a mezőgazdaságot illeti, a Közlemény utal az EMOGA-ra, amely a vidékfejlesztési intézkedéseken keresztül támogatta már korábban is a gazdákat gépbszerzések megkönnyítése, adó, adókedvezmények lehetővé tétele, valamint különböző kedvezményes térítésű szolgáltatások biztosítása útján. Problematikusnak látja a Közlemény a mezőgazdaság helyzetét az új tagállamokban, ahol a privatizálás és a reprivatizálás során igen sok olyan kis- és közepméretű családi farmgazdaság alakult ki, amely tőkehiány folytán nem képes beruházni, korszerűsíteni, gépesíteni, és így nem tud megfelelni az Unió új közegészségügyi, és növény egészségügyi előírásoknak.²⁸ Ha pedig egy gazdaság a likviditási követelményeknek nem tud megfelelni és nem rendelkezik a rentabilitáshoz szükséges méretekkel, nem kap hitelt a bankoktól.²⁹ Megemlítésre kívánkozik, hogy a Közlemény e helyütt nem említi az állategészségügyi előírásokat, pedig azokra külön hangsúlyt kell helyezni a nyugat-európai országokból a kelet- és közép-

²⁷ Népszabadság, Magyar Nemzet, MTV1 és Hír Tv tudósításai alapján

²⁸ Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 100. o.

²⁹ Uo.

európai országokba is begyűrűzött húsbotrány miatt. Problémának látja a Közlemény azt – amiről korábban már szó esett –, hogy a gazdák a közép-, kelet-európai országokban a korábbi kényszerkollektivizálás miatt averzióval vannak a szövetkezetekkel szemben, pedig a fent aposztrofált nehézségek áthidalása kollektív úton oldható meg. Ezért a Közlemény szerint az EU „a kollektív módszerek jelentőségét felismerve a SAPARD előcsatlakozási eszköz és a Csatlakozási szerződés is rendelkezik az ismételten szövetkezetbe tömörülő mezőgazdasági termelői csoportok konkrét támogatásáról”. Ezért „a Bizottság meggyőződése szerint a mezőgazdasági szövetkezetek fontos eszközei lehetnek a mezőgazdasági ágazat továbbfejlesztésének az új országokban”.³⁰ Az idézett részből kitűnik, hogy a Bizottság a megoldás kulcsát a termelői szakcsoportokban látja. Magyarországon is ennek hatására megalakultak a TЭСZ-ek. A TЭСZ-ek működését kormányrendelet szabályozza. Az országban azonban a kívánt mértékben mégsem alakultak TЭСZ-ek a kommunista időszaknak a már említett kényszerkollektivizálásának negatív tapasztalatai miatt. Éppen ezért – megítélésünk szerint – nem a TЭСZ-ekkel, hanem az egész országot, sőt országhatárokon átívelő kombinált mezőgazdasági beszerző-értékesítő szövetkezeti egységek és szövetségeinek támogatásában van a megoldás kulcsa. Kár, hogy ez nem tűnik ki a 12. sz. intézkedés szövegéből, mely szerint „a Bizottság – a már bemutatott 1. és 2. sz. intézkedésekben említett tennivalókon túl igyekszik gondoskodni arról, hogy a Közösség vonatkozó programjain keresztül az új tagállamokban is elősegítse a szövetkezetek hozzájárulását a mezőgazdaság fejlesztéséhez”.³¹ Az, hogy milyen típusú, vagyis munka-, vagy beszerző-értékesítő típusú mezőgazdasági szövetkezetéről van szó, nem tűnik ki az intézkedés szövegéből. Ezen kívül az intézkedés csak arról szól, hogy a Bizottság csak igyekszik az Unió programján keresztül gondoskodni, nem pedig gondoskodik arról, hogy az új tagállamokban a szövetkezetek elősegítsék a mezőgazdaság fejlesztését. A Bizottságnak arra kellene törekednie, hogy megváltozzanak az Uniónak azok az előírásai, amelyek a mezőgazdasági támogatást csak a termelői (szövetkezeti) csoportok részére biztosítják, a gazdálkodó tagjaik érdekeit képviselő értékesítő (szövetkezeti) társulásoknak viszont nem.

Ami a vidék- és területfejlesztést illeti, az Állásfoglalás megállapítja, hogy a szövetkezetek – mint tagi szervezetek – mélyen gyökereznek a helyi közösségekben. Ez azonban csak a nyugat-európai helyzetre, valamint a II. Világháború befejezését követő 3-4 évet megelőző időszakig érvényes a közép-kelet európai posztkommunista országokra a kényszer szövetkezetesítés miatt. Az viszont tény, ha mind az európai, mind pedig az egyes közép-kelet európai tag-

³⁰ Uo. 100-101 .p.

³¹ Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 104.p.

országok gazdaságpolitikája a helyi politikával karöltve segít olyan szövetkezetek létrehozásában, amelyek helyi munkalehetőségeket teremtenek. Így a szövetkezeti forma beindulhat. Megítélésünk szerint a kistelepüléseken olyan kombinatív jellegű szövetkezetek lehetnek igazán sikeresek, amelyek egyfelől a helyi mezőgazdasági termelők irányában beszerző-értékesítő szövetkezetként, a helyi fogyasztók irányában helyi élelmiszer előállítását elvégző feldolgozó, és fogyasztási (konzum) szövetkezetként, a helyi faluturizmus, valamint a parasztgazdaságok gépi szükségletei irányában pedig kiszolgáló szövetkezetként működnek. A faluturizmus vonatkozásában ide kapcsolódhat még a népművészeti tárgyakat készítő és értékesítő kisiparosok irányában történő értékesítő szövetkezeti tevékenység, valamint a helyi erdőtelepítés és erdő-, mezőkülterületi környezeti gondozás az AGENDA 2000-ben megfogalmazott elvei szerint. A nagyobb vidéki településeken e gazdasági feladatokat csak részben kombinált jellegű, illetve az egyes területekre specializálódó több szövetkezet láthatná el, amelyek ágazati szinten, de ugyanakkor helyi szinten is szövetségbe tömörülhetnének. A helyi koordinatív-kooperáció szempontjából a helyi szövetségi alapon álló önkormányzati önszegély, míg az országos-regionális piacvédelem, valamint a tőke-, és szubvenciószerzés szempontjából a regionális-országos, sőt uniós csúcsig felfutó ágazati szövetkezeti szövetségsszerveződés a piacszerzés és megtartás, valamint a tőkegyűjtés szempontjából lenne jelentős. Ez különösen vonatkozik a szövetkezeti pénzügyintézetekre, amelyeknek helyi szervezetei csak ilyen felállásban tudnák mind a természetes személyekből álló tagok gazdaságát, háztartását, valamint fejleszteni és beruházni akaró szövetkezeteket hatékonyan segíteni. Ehhez azonban ismét vissza kellene térni a Raiffeisen-i eszmékhez, amelyekről a jelenlegi globalizálódó neoliberális uniós gazdaságpolitika is messze eltávolodott. Nem véletlen ezért, hogy az Állásfoglalásnak, illetve a Közleménynek a vidék-, és területfejlesztésről szóló pontja nagyon is elnagyolt, ami a helyi környezetvédelemmel és erdészettel kapcsolatos szövetkezeti lehetőségekről egy szóval sem tesz említést.

III. Az általános versenyjogi és adójogi szabályok, valamint a szövetkezetek gazdasági tevékenységének a kollíziója és feloldásuk lehetőségei

Ahogy már az I. fejezetben szó esett róla, a szövetkezet olyan gazdasági vállalkozás, amely nem a saját hasznára dolgozik, hanem tagjai vállalkozását hozzászabítja meg, mert a nyereség jelentős részét visszaosztja tagjai részére. A visszaosztás ugyanis eltér a tőketársaságok visszaosztási jellegétől. Míg ugyanis a tőketársaságok visszaosztása az üzletrészek és a részjegyek névértékének arányában osztja a nyereség kisebb hányadát szét azok a tulajdonosainak. Ugyan-

akkor a jegyzett üzletrész, illetve a részvény értéke a Kft.-nél, illetve az Rt.-nél marad akkor is, ha az azt jegyző jogalanynak már megszűnt minden kapcsolata a társasággal. Ennél fogva a befizetett üzletrészek, részjegyek és ilyenként elszámolt apportok, valamint a nyereség nagyobb része a Kft.-nél, illetve a Rt.-nél marad, annak vagyonát növeli. Ezzel szemben a szövetkezetek visszaosztása kettős jellegű. Egyfelől minden évben egy bizonyos részt visszaoszt a tagoknak az általuk jegyzett részjegyek arányában, másfelől a nyereségnek egy másik, nagyobb arányú elkülönített részét a személyes közreműködés arányában osztja vissza a tagok részére. Munkaszövetkezet esetén munkadíjként a végzett munka arányában, beszerző, értékesítő, szolgáltató és konzumszövetkezet esetében pedig a megkötött jogügylet értéke arányában juttat vissza a tagoknak vásárlási, értékesítési és szolgáltatás igénybevételi visszatérítés címén. A szövetkezetnél maradó éves haszonrész a rezsiköltségek és a tagok érdekének megfelelő újratermelési és fejlesztési célokat, nem pedig felhalmozásúakat szolgál. Ezen kívül abban is különbség áll fenn a tőketársaságok és a szövetkezetek között, hogy – ellentétben a tőketársaságnál megmaradó részjeggyel és üzletrésszel szemben – a szövetkezeti részjegy értékét a szövetkezet visszafizetni köteles a kilépő tagnak.³² A részjegyekből ennél fogva a szövetkezeteknek nincsen haszna, állapítja meg az Állásfoglalás „megfelelő adózásról vagy egyéb kedvezményekről” szóló alpontja. Itt még az Állásfoglalás arra is utal, mivel e szövetkezeti részjegyeket nem jegyzik a tőzsdén, széles körben ezért nem megvásárolhatók, ezért tőzsdeügyletekkel a szövetkezet – a Rt.-okkal ellentétben – nem tud tőkenyereséget realizálni. Ezért „különleges adójogszabályokat üdvözölne” az Állásfoglalás. Utal azonban arra, hogy a szövetkezetek szabályozásának tiszteletben kell tartani azt az elvet, hogy „egy bizonyos jogi személynek biztosított védelemnek vagy kedvezményeknek arányában kell lennie a szóban forgó társasági formára eredendően érvényes jogi korlátozó rendelkezésekkel, a hozzáadott értékkel vagy korlátozásokkal”. Mindezt figyelembe véve az Állásfoglalást elkészítő Bizottság felszólítja a tagállamokat, hogy mérlegeljék a szövetkezetek saját tőkéjére és tartalékaira vonatkozó megfelelő és arányos adókedvezmények bevezetését”. A kedvezmények azonban a bizottság állásfoglalása szerint „nem járhatnak olyan következményekkel, hogy a nem „bona fide” szövetkezetek szövetkezeti formát választanak azért, hogy elkerüljenek bizonyos, egyébként kötelező bevallásokat és vállalati irányításra vonatkozó követelményeket.”³³

Kritikai élel azt kell megjegyezni, hogy a Bizottságnak ez a megfogalmazása csupán elvi jellegű, amelyben konkrét jellegű javaslatok hiányoznak. Konkrétan ezért megítélésünk szerint a francia szövetkezeti szabályozáshoz

³² Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 97. o.

³³ Szövetkezés, 2004/1-2. sz. 97. o.

hasonlóan meg kellene határozni azt a maximális kontingenst Magyarországon is, amelyen belül a szövetkezet beszerzési, értékesítési stb. jogügyletet nem tagokkal létesíthet. Azok a szövetkezetek, amelyek egy leendő törvényben meghatározásra kerülő ezt a kontingenst túllépnék, elveszítenék adójogi kedvezményüket. Azok a szövetkezetek viszont, amelyek a jogügyleteiket túlnyomó részt tagjaikkal kötik, eme arány tekintetében a társasági adónak csak a 60%-át fizetnék és a teljes társasági adót csak a nem tagokkal kötött jogügyletek arányában fizetnék. Azok a szövetkezetek viszont, amelyek ezt meghaladó szociális-karitatív tevékenységet látnak el, pl. amelyek csökkent munkaképességűeket foglalkoztatnak, a társasági adónak legfeljebb a felét kellene fizetniük. A társadalombiztosítási járulékfizetésre azonban e kedvezménynek nem terjednének ki.

Ezeket a körülményeket a szövetkezetek gazdasági tevékenységét érintő versenyszabályoknál is mérlegelni szükséges, amelyek összefüggnek az adójoggal is. Az Állásfoglalás utal arra, hogy a Római Szerződés 81-82. és 86-88. cikkelyei értelmében a szövetkezetek vállalkozásoknak minősülnek. Ezért „a szövetkezetekre is vonatkoznak a gazdasági versenyről és az állami támogatásról szóló európai szabályok”. Erre hivatkozva az Unión belül a liberális szárny elvitatja a szövetkezetektől a szövetkezetek javára szóló különböző mentességeket, küszöbértékeket, vagyis az ún. „de minimis” szabályokat azon az alapon, hogy sérti a versenyszabadságot, a verseny egyenlő feltételeit. A Közlemény azonban itt is bátortalanul és ködösen fogalmazza meg azt az egyértelműen vállalható nézetet, miszerint éppen ellenkezőleg, a kifejtettek következtében, a szövetkezeteknek a jellegükből fakadó hátrányos helyzetét szüntetik meg a pénzügyi kedvezmények, így megteremtve esélyegyenlőségüket a gazdasági versenyben.

Összegzés

A szövetkezetek működését érintő állami támogatás és gazdasági szabályozórendszer normatív követelményeivel, valamint ezek alkalmazásaival kapcsolatban az eddig leírtak alapján az alábbi megállapítások tehetők:

1. A szövetkezet egyértelműen vállalat. Ennélfogva rá is vonatkoznak a Római Szerződésben és az OECD-előírásokban a szabad kereskedelemre vonatkozóan deklarált szabályok. A szabad kereskedelemre vonatkozó előírások azonban azt is jelentik, hogy tilos bármiféle adminisztratív akadályokat gördíteni a piacra történő belépés, a piacon történő megjelenés és az ottan történő szereplés elé.

2. A teljesen liberalizált szabadpiaci és gazdasági szemlélet azonban a társadalomban a szociális feszültséget, valamint a szociális olló szétnyitását a végletekig növeli, ami könnyen társadalmi robbanáshoz vezethet vagy annak megelőzését szolgáló védelmi, kényszerintézkedési szervezetfenntartás költség-ráfordításait növeli, amely a gazdaságból von el pénzeket. Ezért társadalmilag rentábilis bizonyos szociális hálónak és a szabad piacon valamiféle erőegyensúlynak, állami beavatkozással történő fenntartása, vagyis a kultúrált piaci játékszabályok fennmaradása feletti örökös, ezen kívül pedig az önhibájukon kívül szociális lecsúszás veszélyének kitett személyek, rétegek össztársadalmi szintű segítése a piacon történő megmaradásukat célozva.

3. A piacra jutás tekintetében hátrányos helyzetben vannak a kis, és középvállalkozások a nagy vállalkozásokkal szemben, a nemzeti vállalkozások pedig a szupranacionális és a nagyvállalatokkal szemben, de ugyanígy ez utóbbiak is rá vannak kényszerülve a náluknál kisebb méretű, illetve a lokális vállalatok szatelitszerű beszállítói működésére. Ezen kívül e kisebb méretű vállalatok tudják csak rentábilis módon kielégíteni a kisebb volumenű, főleg lakossági fogyasztói igényeket. E kis-, és középszintű vállalatok és vállalkozások azonban ki vannak téve a nagyok erőfölényének és részükről a piacról történő kiszorítás veszélyének. Ennek sikere azonban össztársadalmilag káros hatáshoz, társadalomgazdasági hiányhoz, űrhöz vezetne.

4. A szövetkezet, mint sajátos vállalat, amelynek célja nem a saját tőkegyűjtés, hanem a tevékenységével begyűjtött tőkének a visszaosztása azon tagjai részére, akik gazdasági érdekeinek megfelelően működik és ezáltal a piaci egyensúlyt biztosítja, össztársadalmi szinten mint személyegyesülés, a tőketársaságokkal szemben megalapozottan tart igényt állami kedvezményre, állami támogatásra. Ezt megalapozza az a tény is, hogy a tulajdonképpen haszon a visszaosztás folytán a szövetkezet tagjainak a vállalkozásaihoz áramlik. E tagi vállalatok/vállalkozások ennek figyelembevételével fizetik meg az államnak a jövedelemadókat. Ezt figyelembe véve kettős adóztatási rendszer elvi elkerülése is amellet szól, hogy a szövetkezeti szektor bizonyos adójóváírásban, adókedvezményben részesüljön a többi kereskedelmi/gazdasági társasággal szemben. Ez tulajdonképpen nem is adókedvezmény, hanem az állami alaptalan gazdagság megelőzésére szolgáló matematikai levonás.

5. Más a helyzet a karitatív, szociális jellegű szövetkezeteknél, ahol az előző ponton túli adókedvezményen felül plusz kedvezmény indokolt a tevékenység non-profit jellegű és plusz költségráfordítást igénylő, hasznot nem hozó többletkiadások miatt.

6. Ez már viszont átvezet bennünket ahhoz az elvi megállapításhoz, hogy aki vagy amely vállalat, vagy vállalkozás valamely olyan tevékenységet végez, amely tevékenység után állami szubvenció vagy egyéb támogatás jár, ahhoz mindenki az egyenlő esélyek szerint jusson hozzá, és ebben a szövetkezet se lehessen kivétel.

7. Végezetül a szövetkezeti érdekvédelmi szerveknek és az EU szerveinek le kell szokniuk arról, hogy a tőketársaságokhoz idomuljanak, hanem őrizték meg sajátos vonásaikat, mivel csak így tudják teljesíteni azon feladataikat, amelyek érdekében támogatásokhoz jutottak.